

Голові разової спеціалізованої вченої ради
(спеціальність 061 Журналістика)
у Сумському державному університеті,
доктору філологічних наук,
професорові кафедри журналістики та філології
Жиленко Ірині Рудольфівні

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу
Харамурзи Дар'ї Вікторівни
«Масмедійний чинник літературної критики України (1995–2015 рр.)»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії
в галузі знань 06 «Журналістика»
за спеціальністю 061 «Журналістика»

Актуальність обраної теми дослідження

Кілька років уже точаться розмови про те, що люди все гірше й гірше розуміють тексти, що сприйняття змісту прочитаного знижується, що молодь ніхто не навчає правильно читати тощо. Тож особисто для мене літературно-критична думка це, перш за все, про привертання уваги до змісту текстів, його властивостей, цілісності, зв'язності, структурної організованості тощо. І виходячи з того, що текст є кодовою величиною щодо мовця (оскільки мовець кодує певну інформацію), то критика покликана допомагати читачеві декодувати для сприйняття вміщену в тексті інформацію. І найкраще це робити у площині журналістики та соціальних комунікацій

Особисто ж для мене літературна критика – це перш за все про читання. А коли ще точніше – то про культуру читання, яку ми передаємо споживачам інформації різних цільових груп.

Погоджуючись із твердженням дисертантки, що «на сьогоднішній день стан та особливості розвитку літературної критики України досліджено більше з точки зору літературознавчих наук, а масмедійна сторона питання часто залишалась за межами наукових інтересів вітчизняних дослідників, постає необхідність у більш глибоку вивченні й аналізі масмедійного чинника

літературної критики України» (стор. 19), – підтверджую теоретичну актуальність наукового дослідження.

Дисертація не позбавлена й практичної актуальності. Перш за все освітньої: вона обов'язково буде використана під час викладання теоретико-практичних дисциплін у ЗВО України, в яких готують мас-медійників та філологів. Також напрацювання можна використовувати в журналістиці: для створення сучасного видання нового типу, а також допоможе редакціям розвиватись в онлайн-просторі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертацію виконано в межах міжнародного грантового проекту Journalism Education for Democracy in Ukraine: Developing Standards, Integrity and Professionalism (Журналістська освіта задля демократії в Україні: розробка стандартів, доброчесність та професіоналізм) – проєкт ЄС ЕРАЗМУС+, № 598964- EPP-1-2018-1-UK-EPPKA2-SVNE-JP, 2018–2022 рр., науково-дослідної роботи кафедри журналістики та філології СумДУ «Особливості формування національного інформаційного простору України: від радянської системи ЗМІ до демократичної моделі» (номер державної реєстрації 0115U001713) та «Сучасний масовокомунікаційний простір: історія, реалії, перспективи» (номером державної реєстрації 0121U111164).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна

Визначені в роботі наукові положення щодо процесів трансформації літературної критики в сучасному медіапросторі та зміни форми й змісту літературно-критичного матеріалу в умовах переходу на мультимедійні платформи; встановлення хронології заснування літературно-художніх часописів України 1995–2015 рр.; аналізу їх типологічних особливостей, тематики, проблематики, жанрових атрибутів; розроблення моделі функціонування сучасної літературної критики в медіапросторі й моделі сучасного літературно-критичного матеріалу; означення перспектив розвитку літературної критики в системі соціальних комунікацій повністю розкриті та

обґрунтовані в роботі й науковому доробку авторки. Ознайомлення зі змістом дослідження дозволяє стверджувати належну достовірність висунутих у дисертації положень, їх обґрунтованість, новизну й актуальність, відповідність вимогам до таких досліджень. Робота виконана на основі визначеного, вивченого, належними чином описаного й уведеного в науковий обіг широкого емпіричного матеріалу.

Важливим у плані обґрунтованості теми дисертації є застосування соціокомунікаційного та міждисциплінарного підходів, залучення методів аналізу, синтезу, індукції й дедукції, контент-аналізу, моделювання та графічного.

Комплекс завдань цілком достатній для розкриття заявленої теми, жодних відхилень від основного дослідницького шляху не спостережено.

Сформульовані об'єкт і предмет відповідають темі дослідження.

Наукова новизна дисертації – аналіз основних етапів і принципів розвитку літературної критики як окремого суб'єкта масово-інформаційної діяльності, фіксація ключових тенденції розвитку літературної критики України 1995–2015 рр., подання загальної оцінки сучасного літературно-критичного процесу України, визначення особливостей критичних матеріалів літературно-мистецьких ЗМІ України 1995–2015 рр. тощо – відповідає спеціальності 061 «Журналістика», доповнює наукові пошуки в галузі.

Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання

Здобуті результати можуть бути використані у науковій, педагогічній та практичній сферах. Зокрема матеріали доповнять фактологічний матеріал під час викладання журналістських жанрів для фахівців спеціальності «Журналістика», а також під час вивчення літературних процесів здобувачами освіти за спеціальностями 035 «Філологія (Українська мова і література), 014 «Середня освіта (Українська мова і література)».

Серйозно посилюють роботу «Вихідні дані періодичних видань літературно-мистецького спрямування та всеукраїнських порталів за 1995–

2015 рр., що представлені в додатку «Б». Загалом описано 123 видання. Цей додаток відображає генезис засобів масової інформації з літературно-критичним спрямуванням.

Оцінка структури, змісту, стилю та мови дисертаційної роботи, її завершеності та оформлення

Дисертаційна робота Харамурзи Д. В. є завершеною науковою працею, логічно побудованою. Обрана структура, а це анотація, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, два додатки – забезпечує всебічне розкриття теми. У той же час звертає на себе увагу нерівномірний поділ дослідження на розділи: вони значно різняться за обсягом і значенням. У деяких із них повторюється вже сказане. Поділ на структурні частини наукової праці вимагає дещо серйознішого ставлення від автора.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій у наукових опублікованих працях

Основні положення і результати дисертації викладено в 12 роботах, із яких 3 статті у фахових збірниках і журналах (одноосібно), 2 статті в іноземному виданні (у співавторстві з науковим керівником), 2 – у виданні індексованому в міжнародній наукометричній базі Scopus (у співавторстві), 6 опублікованих тез доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації

Анотація відображає основні положення дисертаційного дослідження, не містить інформації, яка відсутня в дисертації, належним чином оформлена українською та англійською мовами і відповідає вимогам щодо оформлення дисертації доктора філософії.

Відомості про дотримання академічної доброчесності

За результатами аналізу дисертаційної роботи та публікацій автора порушень академічної доброчесності не виявлено. Елементи фальсифікації чи фабрикації тексту в роботі відсутні. Робота пройшла перевірку на антиплагіат у Сумському державному університеті.

Дискусійні положення, зауваження та пропозиції

Разом із беззаперечною позитивною оцінкою дисертаційного дослідження, є дві проблеми, що видаються дискусійними, потребують не лише пояснень, але й обґрунтувань:

1. Характеризуючи сучасний стан літературної критики в медіапросторі, дисертантка висуває кілька тверджень: «Завдяки новітнім інформаційним технологіям сьогодні більша кількість людей може висловлюватись про прочитане. Це спричинило виникнення на рівні з професійною критикою, критики аматорської» (стор. 49), «виокремлюється новий тип критики – критика читачів, яка реалізується в аматорській формі» (стор. 130), «актуальнішим нині видається розподіл критики на професійну та аматорську» (стор. 145), «Сьогодні ми можемо говорити про появу нового типу критика – читача як літературного критика. Це критик-аматор, який у переважній більшості не є професійним комунікантом» (стор. 148); «в аматорській критиці відсутня постать редактора, який співпрацює із професійним критиком» (стор. 149), «тепер автором критичного тексту може поставати літературний критик і читач – критик-аматор» (стор. 151), «на рішення читацької аудиторії сьогодні впливають не лише професійні літературні критики, а й інші читачі – критики-аматори» (стор. 160) тощо. Загалом із тексту дисертації постає, що до першого розряду (професійна критика) дослідниця відносить літературознавців. До другого ж плану (аматорська критика) зараховує читачів. Така однозначність переконань унеможлиблює існування ще якогось прошарку. Тоді ж куди – до першого розряду чи другого – зараховувати: професійних журналістів, шкільних учителів, викладачів філологічних і гуманітарних дисциплін закладів передвищої та вищої освіти, бібліотекарів, представників культури та інших, хто пише про художні твори? Вони не займаються професійно літературною критикою, але ж і їхні знання текстотворення не можна назвати абсолютно аматорськими.

2. Жанри. Особисто для мене не зовсім зрозумілі уведені в дисертацію твердження «дифузія» жанрів, «взаємкореляція» та інші щодо літературно-критичних чи просто критичних текстів. На мій погляд, походять «дифузія» та «взаємкореляція» від незнань авторів текстів про жанри і невміння ними користуватися. Переконайте, що я помиляюся і це дійсно вимоги сьогодення в літературно-художній критиці.

3. Це були дві проблеми. А тепер ще й запитання, точніше – уточнення. У дисертації вказано: «Проте система аргументації у доведенні своїх суджень є тим, що визначає професійного критика від аматора» (стор. 156). Скажіть будь ласка, яке поняття ви вкладаєте у фразу «визначає професійного критика від аматора»?

Усі висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження, вони можуть бути предметом подальших досліджень автора.

Загальний висновок та оцінка дисертації щодо присудження ступеня доктора філософії

Детально ознайомившись зі змістом кваліфікаційної наукової праці Харамурзи Дар'ї Вікторівни «Масмедійний чинник літературної критики України (1995–2015 рр.)» підтверджую: подана до захисту наукова праця є закінченим, актуальним дослідженням, виконаним на відповідному науковому та методологічному рівнях, із новими результатами й важливими висновками, присвячена актуальній темі. Основні наукові положення і висновки обґрунтовані, достовірні, достатньо висвітлені в наукових публікаціях, отримані результати є суттєвим внеском у розвиток національного журналістикознавства.

Дисертаційна робота за метою, проблематикою, змістом методів дослідження, які розв'язують конкретні наукові завдання, отриманими достовірними результатами, практичною та теоретичною значимістю відповідає спеціальності 061 «Журналістика».

Вважаю, що дисертація Харамурзи Дар'ї Вікторівни «Масмедійний чинник літературної критики України (1995–2015 рр.)» повністю відповідає

вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (з подальшими змінами й доповненнями) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022, а її авторка, Харамурза Дар'я Вікторівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 061 «Журналістика».

Рецензент –

доктор наук із соціальних комунікацій, професор,
завідувач кафедри журналістики та філології
Сумського державного університету

[Handwritten Signature]
Володимир САДІВНИЧИЙ

